

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ**

**Збірник завдань до наукових текстів
з навчальної дисципліни
"УКРАЇНСЬКА МОВА
(за професійним спрямуванням)"
для іноземних студентів усіх напрямів підготовки
всіх форм навчання**

**Харків
ХНЕУ ім. С. Кузнеця
2016**

Затверджено на засіданні кафедри українознавства.
Протокол № 8 від 24.03.2016 р.

Самостійне електронне текстове мережеве видання

Укладач Л. М. Архипенко

Збірник завдань до наукових текстів з навчальної дисципліни "Українська мова (за професійним спрямуванням)" для іноземних студентів усіх напрямів підготовки всіх форм навчання : [Електронне видання] / уклад. Л. М. Архипенко. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2016. – 42 с.

Запропоновано завдання до наукових текстів, що спрямовані на формування у студентів-іноземців мовно-комунікативної компетентності, достатньої для ефективного професійного спілкування в навчально-науковій сфері їх діяльності.

Рекомендовано для іноземних студентів усіх напрямів підготовки всіх форм навчання.

© Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця, 2016

Вступ

Збірник завдань до наукових текстів призначено для іноземних студентів економічного профілю навчання. Мета – сформувати в іноземних студентів комунікативну компетентність (мовленнєву й мовну), необхідну для реалізації їх комунікативних потреб у навчальній діяльності на всіх видах занять.

Мовна компетентність формується на основі адаптованих текстів, а також системи передтекстових і післятекстових завдань, що розвивають навички читання, говоріння, аудіювання й письма.

Навчання читанню насамперед спрямоване на формування в студентів навичок і вмінь орієнтуватися в мовному матеріалі навчально-наукового тексту, розуміти його тематичну організацію, отримувати інформацію в різних обсягах (повну й основну).

Навчання говорінню спрямоване на формування навичок і вмінь монологічного й діалогічного мовлення на основі таблиць, самостійно складених питальних реплік, а також планів (питального й називного) і конспекту.

Навчання аудіюванню спрямоване на формування навичок сприйняття інформації, пропонованої на слух. Завдання з аудіювання обмежені диктантами й вправами, спрямованими на розвиток оперативної пам'яті. Відсутній матеріал для роботи зі зв'язним текстом (тобто навчальна лекція).

Навчання письму спрямоване головним чином на розвиток навичок конспектування прочитаного тексту з елементами скороченого запису.

Мовна компетентність, яка формується на основі мовних зразків з використанням схем і таблиць, полягає в засвоєнні стилістичних особливостей, характерних для наукового мовлення.

Частина I

Науковий текст і мовні особливості наукового мовлення

Зверніть увагу! У наукового мовлення своя особлива "мова": у ньому використовуються певні моделі слів, словосполучень і речень. Текст як основна форма наукового мовлення відбиває ці особливості.

Лінгвістичний коментар: Моделі утворення слів.

У науковому мовленні часто використовуються іменники й прикметники. Більшість із них утворено від інших слів. Тому в науковому тексті ви зустрінете:

іменники, утворені від дієслів, наприклад: *робити – виробництво, навчати – навчання, споживати – споживання тощо;*

іменники, утворені від прикметників, наприклад: *цінний – цінність, необхідний – необхідність;*

прикметники, утворені від іменників, наприклад: *суспільство – суспільний, економіка – економічний, матерія – матеріальний.*

Наукові терміни творяться так само, як будь-які іменники й прикметники, наприклад: *вартість, економічні відносини.*

У науковому мовленні використовуються всі відмінкові форми іменників прикметників, але найчастіше форми називного й родового відмінків. наприклад: *потреба – матеріальні потреби (Н. в. мн.) – для задоволення матеріальних потреб (Р. в. мн.).*

Завдання 1. Повторіть творення Н. в. мн. Доповніть таблицю за моделями (працюйте зі словником).

ч. р.	ж. р.	ср. р.
ринок – ринки	ціна – ціни наука – науки акція – акції	слово – слова підприємство – підприємства
Процес – Закон – Дохід – Ресурс – Банк –	Країна – Проблема – Роль – Цінність – Потреба –	Суспільство – Виробництво – Господарство – Споживання – Використання –

Холдинг – Продаж –	Галузь – Організація – Ліцензія –	Задоволення – Регулювання –
-----------------------	---	--------------------------------

Запам'ятайте!

1. Іменники *власність* (ж.р.) і *діяльність* (ж.р.) не мають форми множини.

2. Іменник *продукт* (результат праці людини) як економічний термін використовується тільки в однині. Наприклад: *Натуральне господарство* – це господарство, при якому люди створюють *продукт* для задоволення своїх потреб. У мн. слово "*продукти*" – "предмети харчування", наприклад: *У Харкові дуже смачні молочні продукти.*

Завдання 2. Прочитайте дієслова й іменники, які від них утворені (працюйте зі словником). **Зверніть увагу!** Іменники можуть утворюватися від дієслова по-різному:

1) часто такі іменники закінчуються на *-ання, -ення, -ація*, наприклад:
 використати (+З. в. – що?) – використання (+Р. в. – чого?)
 регулювати (+З. в. – що?) – регулювання (+Р. в. – чого?)
 споживати (+З. в. – що?) – споживання (+Р. в. – чого?)
 задовольняти (+З. в. – що?) – задоволення (+Р. в. – чого?)
 приєднувати (+З. в. – що?) – приєднання (+Р. в. – чого?)
 забезпечувати (+З. в. – що?) – забезпечення (+Р. в. – чого?)
 ліквідувати (+З. в. – що?) – ліквідація (+Р. в. – чого?)
 стабілізувати (+З. в. – що?) – стабілізація (+Р. в. – чого?)
 експлуатувати (+З. в. – що?) – експлуатація (+Р. в. – чого?)
 націоналізувати (+З. в. – що?) – націоналізація (+Р. в. – чого?)
 керувати (+Ор. в. – чим?) – керування (+Ор. в. – чим?);

2) є й інші моделі творення іменників від дієслова:

купувати (+З. в. – що?) – покупка (+Р. в. – чого?)
 купити (+З. в. – що?) – купівля (+Р. в. – чого?)
 продати (+З. в. – що?) – продаж (+Р. в. – чого?)
 робити (+З. в. – що?) – виробництво (+Р. в. – чого?)
 обмінювати (+З. в. – що?) – обмін (+Р. в. – чого?)
 витратити (+З. в. – що?) – витрата (+Р. в. – чого?)
 записати (+З. в. – що?) – запис (+Р. в. – чого?)

Лінгвістичний коментар: Моделі іменникових словосполучень.

У науковому тексті часто використовуються іменникові словосполучення (тобто сполучення "іменник + іменник"): *історія розвитку суспільства; обмін одного товару на інший товар.*

Якщо до такого словосполучення входить віддієслівний іменник, то тип його зв'язку з іншими іменниками визначається за дієсловом, а саме:

1. Якщо дієслово + *З. в.*, то його віддієслівний іменник + *Р. в.* (завжди!), наприклад: *використати економічний закон (З. в.), використання економічного закону (Р. в.)*

2. З іншими відмінками дієслово й віддієслівний іменник сполучаються однаково, наприклад: *керувати економічним законом (Ор. в.) керування економічним законом (Ор. в.)*

Завдання 3. Повторіть творення *Р. в.* однини та множини. Доповніть таблицю за моделями (працюйте зі словником).

Н. в. однина	Р. в. однина	Р. в. множина
економіка	економіки	економік
виробництво	виробництва	виробництв
відносини		
розподіл		
обмін		
споживання		
купівля-продаж		
товар		
держава		
загальний закон		
матеріальне благо		
економічні відносини		
приватне питання		
розвинений ринок		
суспільна наука		

Завдання 4. Складіть іменникові словосполучення, використовуючи іменники із завдань 2 й 3.

Завдання 5. Прочитайте словосполучення (працюйте зі словником). Трансформуйте дієслівні словосполучення в іменникові за зразком.

Зразок: Вивчати економічну науку (З. в.) – вивчення економічної науки (Р. в.).

Розвивати національну економіку –
Керувати народним господарством –
Розподіляти матеріальні блага –
Використати економічні закони –
Споживати матеріальні ресурси –
Регулювати міжнародний ринок –
Задовольняти духовні потреби –
Ліквідувати масове безробіття –

Завдання 6. Підберіть до кожного прикметника однокореневий іменник (використайте "Слова для довідок" наприкінці завдання).

Зверніть увагу! суфікси *-н-*, *-ськ-*, *-ичн-* показують, що прикметник утворений від іменника.

Суспільний, господарський, державний, виробничий, якісний, кількісний, вітчизняний, істотний, матеріальний, народний, історичний, економічний, національний, політичний, законний.

Слова для довідок: господарство, закон, економіка, суспільство, матерія, істота, політика, історія, держава, виробництво, якість, народ, національність, кількість, вітчизна.

Завдання 7. Прочитайте текст (працюйте зі словником). Знайдіть у ньому визначення поняття "економіка" й запишіть його в зошит.

Що таке економіка

Економіка як наука часто називається *економічною теорією*. Існують різні визначення терміна "економічна теорія".

Якщо ці визначення узагальнити, то можна сказати, що економічна теорія – це суспільна наука про використання економічних ресурсів для задоволення матеріальних потреб людей.

Але слово "економіка" має й інше значення: *економіка* – це *господарство*, або *господарська система країни*. Економіка країни поєднує виробничі й невиробничі галузі.

Виробничі, або матеріальні галузі, – це, наприклад, промисловість, сільське господарство, транспорт, будівництво. Невиробничі галузі, або послуги, – це, наприклад, освіта, охорона здоров'я, побутове обслуговування.

Завдання 8. Дайте відповіді на питання до тексту.

1. Як називається економіка як наука?
2. Що таке економічна теорія?
3. Яке значення ще має слово "економіка"?
4. Які галузі поєднує економіка країни?
5. Що таке матеріальні галузі?
6. Що таке послуги?

Лінгвістичний коментар: Моделі речень для вираження визначення наукового поняття.

У науковому мовленні є не тільки характерні для нього моделі творення слів і словосполучень, але й особливі моделі речень.

Так, щоб дати *визначення новому поняттю або терміну*, використовуються такі моделі речень:

Модель речення	Приклад
1. Що (Н. в.) – це що (Н. в.)	<i>Економіка як наука – це економічна теорія</i> або <i>Економічна теорія – це економіка як наука</i>
2. Що (Н. в.) називається чим (Ор. в.) Запам'ятайте! У реченні з дієсловом "називатися" слово в Ор. в. – це назва нового поняття	<i>Економіка як наука називається економічною теорією</i>

<p>3. Що (З. в.) називають чим (Ор. в.) Запам'ятайте! У реченні з дієсловом "називають" слово в Ор. в. – це назва нового поняття.</p>	<p><i>Економіку як науку називають економічною теорією.</i></p>
--	---

Завдання 9. *Випишіть із тексту "Що таке економіка" визначення нових понять, трансформуйте їх, використовуючи різні моделі.*

Завдання 10. *Перекажіть текст "Що вивчає економіка" з опорою на питання завдання 8 (Пам'ятайте про відмінності писемного й усного текстів).*

У писемному тексті	В усному тексті
<p>довгі й складні речення; багато іменників і прикметників; речення пов'язані за допомогою займенників: <i>він (вона, воно, вони), це, такий</i>, наприклад: <i>Економіка – це соціальна наука. Вона вивчає життя суспільства.</i></p>	<p>короткі й прості речення; багато різних дієслів; речення пов'язані за допомогою повторення основних слів теми, наприклад: <i>Економіка – це соціальна наука. Економіка вивчає життя суспільства.</i></p>

Завдання 11. *Слухайте, повторюйте, пишіть.*

Економіка, економічний, наука, науковий, використати, використання, задовольняти, задоволення, робити, виробництво, виробничий, промисловість, промисловий, освіта, охорона здоров'я.

Економічна теорія, суспільна наука, використання економічних ресурсів, для задоволення матеріальних потреб, невиробничі галузі або послуги.

Економічна теорія – це суспільна наука про використання економічних ресурсів. Економіка країни поєднує виробничі й невиробничі галузі господарства.

Частина II

Науковий текст, його назва й зміст

Лінгвістичний коментар: Науковий текст і його назва.

Робота з науковим текстом починається з назви. Будь-який текст має назву. У назві визначена тема, тобто те, *про що* ми будемо читати в цьому тексті. Будь-яке нове слово в назві змінює тему й показує, що зміст тексту теж змінився. Саме тому важливо знати й розуміти кожне слово, винесене в назву наукового тексту.

Завдання 1. Прочитайте назви текстів. Скажіть, про що повідомляє кожен текст.

1. "Економіка", "Економіка як господарська система", "Економічна теорія", "Що таке економіка".
2. "Ціна", "Теорія ціни товару", "Види цін".

Завдання 2. Прочитайте текст (працюйте зі словником). Дайте йому назву (використайте інформацію із завдання 1). Поясніть свій вибір так: "Я думаю, що цей текст називається ..., тому що в ньому йдеться про... (про те, що...)".

Текст

Уся історія розвитку економіки – це історія розвитку товарного виробництва й обміну одного товару на інші. Після появи грошей товар можна було продавати й купувати. У товару з'явилася ціна.

Ціна – це кількість грошей, за яку покупець готовий купити, а продавець готовий продати одиницю товару. Ціна товару залежить від багатьох факторів, наприклад: *від собівартості товару*. Чим вища

собівартість товару, тим більша ціна. Якщо собівартість товару менша, ніж ціна продажу, то продавець дістає прибуток.

Завдання 3. *Складіть і запишіть у зошит 3-4 питання до тексту із завдання 2. Використайте питання при роботі із цим текстом в аудиторії.*

Завдання 4. *Познайомтеся з важливими для економіки термінами. Зверніть увагу на значення слів, які закінчуються на -ник, -ець.*

1. Виробництво – від дієсл. <i>робити</i> – процес і результат виготовлення різних видів товарів і послуг.	1. Виробник – людина, що виробляє товари й послуги.
2. Покупка – від дієсл. <i>купувати</i> Слово "купівля" (від дієсл. <i>купити</i>) використовується тільки в сполученнях "купівля-продаж" або "процес купівлі-продажу".	2. Покупець – людина, що купує.

Завдання 5. *Прочитайте текст і скажіть, яка із двох назв більше відповідає змісту поданого тексту. Поясніть свій вибір.*

Економіка

або

Що вивчає економіка

Економіка (економічна теорія або економічна наука) – це соціальна (суспільна) наука. Вона, як історія й соціологія, вивчає життя суспільства, точніше, економічне життя суспільства й розвиток економічних процесів у суспільстві.

Предметом економічної науки є **відносини**, які існують між людьми в процесі суспільного виробництва, розподілу, обміну й споживання матеріальних благ.

Економічна наука розглядає питання власності, доходів і витрат, цін і ціноутворення. Вона досліджує проблеми ринку як відносини між

продавцями й покупцями в процесі купівлі-продажу товару. Економічну теорію цікавить роль держави в управлінні народним господарством країни, а також участь держави в міжнародних економічних відносинах.

Як і будь-яка інша теоретична наука, економіка вивчає приватні питання, щоб виявити **загальні** закономірності або закони. Можна сказати, що економіка – це суспільна наука про закони виробництва, розподілу, обміну й споживання товарів. Вона вчить розуміти ці закони й використовувати їх у господарському житті людей.

Завдання 6. *Відповідайте на питання за текстом.*

1. Що таке економіка?
2. Чому економіка, як історія й соціологія, — це суспільна наука?
3. Яке життя суспільства вивчає економіка?
4. Що є предметом економічної науки?
5. Які питання розглядає економіка?
6. Які проблеми досліджує економіка?
7. Що цікавить економіку?
8. Навіщо (для чого) економіка вивчає приватні питання?
9. Чому вчить економічна теорія?

Завдання 7. *Знайдіть у тексті 3 дієслова, які мають значення "вивчати" і запишіть їх у зошит.*

Вивчати – ..., ..., ...

Завдання 8. *Дайте відповіді на питання 5, 6, 7 із завдання 6; використовуйте у відповіді дієслово "вивчати". Запишіть відповіді в зошит.*

Завдання 9. *Відновіть наступні речення, використовуючи основну інформацію тексту завдання 5.*

Економіка – це ... наука. Вона, як історія й соціологія, вивчає ..., точніше, ... життя.

Це означає, що економіка вивчає, по-перше, ..., ..., і ..., по-друге, ... як ..., крім того, ..., а також ....

Можна сказати, що економіка – це наука про..., ..., ... й ... товарів. Вона вчить ... .

Лінгвістичний коментар: Науковий текст і його зміст.

Зміст наукового тексту – це інформація з теми. Така інформація часто буває неоднорідною, тобто містить у собі трохи різних, але зв'язаних між собою наукових відомостей.

Для того щоб зрозуміти подібний текст, потрібно розділити його на смислові частини. При цьому кожна частина тексту теж буде мати свою тему, що називається *підтемою*.

Відомо, що в науковому тексті головна інформація підтеми знаходиться в її першому (або другому) реченні. Якщо послідовно передати зміст цих речень, то ми отримаємо *основний зміст тексту*.

Завдання 10. Прочитайте текст із завдання 5 ще раз і розділіть його на смислові частини. Скажіть, скільки частин ви виділили.

Завдання 11. Знайдіть і прочитайте в кожній смисловій частині тексту (завдання 5) речення, що містить її головну інформацію. Запишіть ці речення в зошит, не змінюючи їхньої послідовності.

Завдання 12. Перекажіть текст із завдання 5, використовуйте записані вами речення (пам'ятайте про відмінності письмового й усного текстів).

Завдання 13. Слухайте, повторюйте, пишіть.

Економіка, економічний, економічна наука, соціальний, соціальна, або суспільна наука. Економіка – це соціальна, або суспільна наука.

Вивчати, вивчати життя, вивчати економічне життя. Економіка, як історія й соціологія, вивчає економічне життя суспільства.

Виробництво, обмін, споживання, розподіл, закони обміну й споживання товарів, наука про закони виробництва й розподілу. Економіка – це суспільна наука про закони виробництва, розподілу, обміну й споживання товарів.

Частина III

Науковий текст і його план

1. Науковий текст і питальний план

Зверніть увагу! *План тексту* – це порядок, послідовність його викладу. Щоб скласти план тексту, треба спочатку прочитати цей текст і добре зрозуміти його зміст.

Завдання 1. *Підготуйтеся до читання тексту:*

1) *намагайтеся зрозуміти значення виділених слів без словника:*
буквальний – точний; *буквальне значення слова*;
господарство – *домашнє господарство, господарство країни*;
господарський – *господарська система країни; господарювати – господарювати, ведення господарства*;
дія – *діяч (хто?), діяльність (що?), економічна діяльність людей*;
благо (блага – мн.) – *все те, що необхідно людині*;
трудитися – *працювати, праця – робота, трудова діяльність людини*;
регіон – *кілька районів країни, наприклад: східний регіон України*;

2) *замініть дієслівні сполучення іменниковими:*
господарювати –
правила, як господарювати –
правила, щоб господарювати – *правила для ...*
створювати потрібні людині блага –
поєднувати виробничі й невиробничі галузі господарства –

Завдання 2. *Прочитайте текст (працюйте зі словником). Вкажіть два значення слова "економіка".*

Економіка як господарська система

Слово "економіка" давньогрецьке. Його точне (буквальне) значення – це правила ведення *домашнього господарства*. Спочатку люди використовували правила, щоб господарювати в сім'ї, у місті, а потім з'явилися правила, як вести господарство регіону, країни й навіть усього світу.

Зараз слово "економіка" як господарська система означає "господарство або господарство країни" і не пов'язане з домашнім господарством.

Господарство можна визначити як систему різних видів економічної діяльності людей, що забезпечує задоволення матеріальних потреб людини й усього суспільства. Основними видами економічної діяльності людей є *виробництво, розподіл, обмін і споживання* благ (товарів і послуг).

За будь-якої форми господарства люди спочатку повинні виробляти, тобто створювати потрібні їм блага. Виходить, виробництво – це головний вид діяльності в господарстві.

Головною частиною виробництва є *праця (або трудова діяльність)* людини. Праця – це свідомо, цілеспрямована діяльність людей, що закінчується корисним, потрібним результатом.

Трудова діяльність людей пов'язана з різними галузями (частинами) господарства. Економіка країни поєднує виробничі й невиробничі галузі. Виробничі, або матеріальні галузі, – це, наприклад, промисловість, сільське господарство, транспорт, будівництво. Невиробничі галузі, або послуги, – це, наприклад, освіта, охорона здоров'я, побутове обслуговування.

Завдання 3. Відповідайте на питання до тексту.

1. Що означає буквально слово "економіка"?
2. Що сьогодні означає слово "економіка" як господарська система?
3. Що називається господарством?
4. Які існують види економічної діяльності людей?
5. Який вид діяльності вважається головним у господарстві?
6. Що таке праця?
7. Із чим пов'язана трудова діяльність людей?
8. Які є галузі в господарстві країни?
9. Що таке, наприклад, виробничі галузі?
10. Що таке послуги?

Лінгвістичний коментар: Моделі речення для вираження визначення наукового поняття (продовження).

Модель речення	Приклад
Під чим (Ор. в) розуміють що (З. в.)	Під економікою розуміють науку про закони виробництва, розподілу, обміну й споживання товарів.
Що (З. в.) можна визначити як що (Зн. в.)	Економіку можна визначити як науку про закони виробництва, розподілу й споживання товарів.

Прочитайте й запам'ятайте питання до виділених слів.

1. Що (Н. в.) – це що (Н. в.):

а) *економіка* – це наука про закони виробництва, розподілу, обміну й споживання товарів.

Що таке економіка?

б) *економіка* – це *наука* про закони виробництва, розподілу, обміну й споживання товарів.

Що таке наука про закони виробництва, розподілу, обміну й споживання товарів?

2. Що (Н. в.) називається чим (Ор. в.) – чим (Ор. в.) називається що (Н. в.):

а) *економікою* називається наука про закони виробництва, розподілу, обміну й споживання товарів.

Як називається наука про закони виробництва, розподілу, обміну й споживання товарів?

б) економікою називається **наука** про закони виробництва, розподілу, обміну й споживання товарів.

Що називається економікою?

3. Що (З. в.) називають чим (Ор. в) – чим (Ор. в) називають що (З.в.):

а) *економікою* називають науку про закони виробництва, розподілу, обміну й споживання товарів.

Як називають науку про закони виробництва, розподілу, обміну й споживання товарів?

б) економікою називають *науку* про закони виробництва, розподілу, обміну й споживання товарів.

Що (З. в.) називають економікою?

4. Під чим (Ор. в.) розуміють що (З. в.).

Під економікою розуміють *науку* про закони виробництва, розподілу, обміну й споживання товарів.

Що розуміють під економікою?

5. Що (З. в.) можна визначити як що (З. в.).

Економіку можна визначити як науку про закони виробництва, розподілу, обміну й споживання товарів.

Що можна визначити як науку про закони виробництва, розподілу, обміну й споживання товарів?

Завдання 4. *Випишіть із тексту завдання 2 визначення нових наукових понять або термінів. Трансформуйте їх, використовуйте різні моделі речень.*

Завдання 5. *Складіть і напишіть 5 питань, зі словами: "Що таке...? Як називається..? Як називають..?. Що розуміють під...? (Використовуйте текст завдання 2).*

Лінгвістичний коментар: Рекомендації зі складання питального плану.

План використовується для того, щоб переказати текст у тій послідовності, що є в поданому тексті.

Щоб скласти питальний план, треба після читання тексту виконати таку роботу:

а) розділити текст на значеннєві частини й знайти в кожній частині речення, що містить основну інформацію цієї частини (Ви вже знаєте, як це зробити);

б) трансформувати ці речення в питання;

в) розташувати питання в тій послідовності, у якій розташовані в тексті його значеннєві частини.

Завдання 6. Підготуйте переказ тексту на основі складеного питального плану:

1) прочитайте текст "Економіка як господарська система" ще раз;

2) розділіть цей текст на значеннєві частини й скажіть, скільки частин ви виділили;

3) знайдіть і прочитайте в кожній значеннєвій частині тексту речення, що містить її головну інформацію. Трансформуйте це речення в питання. Заповніть таблицю за моделлю.

Речення, що містить основну інформацію значеннєвої частини	Питання, яке утворюється на основі цієї інформації
1. Слово "економіка" має й інше значення – це економічна система.	1. Яке ще значення має слово "економіка"?
2.	2.

Завдання 7. Перекажіть текст, використовуйте інформацію завдання 6 як план.

Завдання 8. Слухайте, повторюйте, пишіть:

Господарство, господарський, діяльність, задоволення, забезпечувати, робити, виробничий, розподіляти, обмін.

Господарська система, пов'язане з домашнім господарством, основними видами економічної діяльності, з різними галузями господарства.

2. Науковий текст і називний план

Завдання 1. Підготуйтеся до читання тексту.

А. Познайтеся з важливими для економіки термінами "потреба" й "споживання". Зверніть увагу на різницю їх утворення, значення й сполучення з іншими словами.

Порівняйте!

1. Споживання – від дієсл. "споживати" – *уживати, використати.*

2. Споживання – використання
а) *Р. в. (чого?)* матеріальних благ
духовних благ.
б) *(Яке) + споживання особисте споживання, суспільне споживання, товари народного споживання.*

1. Потреба – від прикм. "потрібний" – *потрібний, необхідний.*

2. Потреба – необхідність:

а) *у М. в. (у чому?)*

в їжі, в одязі;

Потреба у використанні природних ресурсів;

потреба в покупці житла;

б) *Р. в. (кого?/ чого?)*

кожної людини,

держави,

потреба національної економіки у використанні природних ресурсів;

в) *(які? чиї?) + потреби*

матеріальні потреби,

духовні потреби;

г) *відчувати потребу (у чому?) – дуже*

бідувати (у чому?).

Великі міста відчують потребу в чистому повітрі й чистій воді.

Б. Відновіть речення, правильно використовуйте слова "потреба" й "споживання".

1. Сьогодні китайські товари народного ... можна купити в багатьох країнах світу.

2. У кожної людини є свої ... в їжі, одязі, у житлі.

3. Економіка вчить, що треба робити для задоволення матеріальних і духовних ... суспільства.

4. Місто має ... в будівництві нових шкіл і лікарень.

5. Економіка вивчає проблеми особистого й суспільного ... .

6. ... – це використання товарів і послуг для задоволення матеріальних і духовних ... людей.

В. Ви вже знаєте моделі, які використовуються для визначення нового наукового поняття. Дайте визначення наступним поняттям, використайте різні моделі речень.

1. Потреба = те, що потрібно людині для життя й роботи й що необхідно задовольнити.

2. Предмети праці = те, що людина змінює (перетворює) в процесі виробництва й що становить матеріальну основу (базу) праці, наприклад, природні ресурси.

3. Засоби праці = те, що допомагає людині змінювати (перетворювати) предмети праці, це матеріальні товари, які допомагають у роботі, без яких не можна робити інші товари; це, наприклад, інструменти, техніка, машини тощо.

4. Послуга (англ. service) – вид діяльності, роботи, коли не створюється новий продукт, а змінюється якість уже створеного продукту.

5. Послуга – благо, що надається не у вигляді речей, а у формі діяльності, наприклад: навчання, лікування, робота транспорту тощо.

Г. Слухайте, читайте й повторюйте нові слова й словосполучення тексту (працюйте зі словником).

Потреба – потреби, людські потреби, особисті потреби, виробничі потреби;

задовольняти (задовольнити) потреби; задовольняти потреби за допомогою предметів споживання;

природні ресурси, сировина, перетворювати (перетворити), перетворити природні ресурси, перетворити сировину в процесі праці; матеріальна основа, становить матеріальну основу праці.

Завдання 2. *Прочитайте текст (працюйте зі словником). Скажіть, чи можна назвати цей текст по-іншому і як?*

Потреби

У кожної людини є потреби. Потреби (запити, блага) – це те, що людині потрібно або що вона хоче мати для життя й роботи. Людські потреби різноманітні: є духовні потреби, матеріальні (або економічні), індивідуальні потреби, суспільні потреби тощо.

Економічні потреби (або економічні блага) прийнято розділяти на особисті потреби, виробничі й соціальні.

Усе, що потрібно окремій людині для життя, називається *особистими потребами*. Людина задовольняє особисті потреби за допомогою предметів споживання. До предметів споживання належать, наприклад, продукти харчування, одяг, взуття, а також автомобіль, будинок тощо.

Усе, що потрібно людині для роботи, називається *виробничими потребами*. Ці потреби людина задовольняє за допомогою засобів виробництва. Засоби виробництва містять у собі предмети праці й засоби праці. Предметами праці називається все те, що людина перетворює в процесі виробництва. Предмети праці – це те, що становить матеріальну основу праці, наприклад, природні ресурси. Засобами праці прийнято називати все те, що допомагає людині впливати на предмет праці. Інакше кажучи, засоби праці – це матеріальні товари, які допомагають людині в роботі, без яких не можна робити інші товари. До засобів праці належать, наприклад, інструменти, комп'ютерна техніка, виробничі машини тощо.

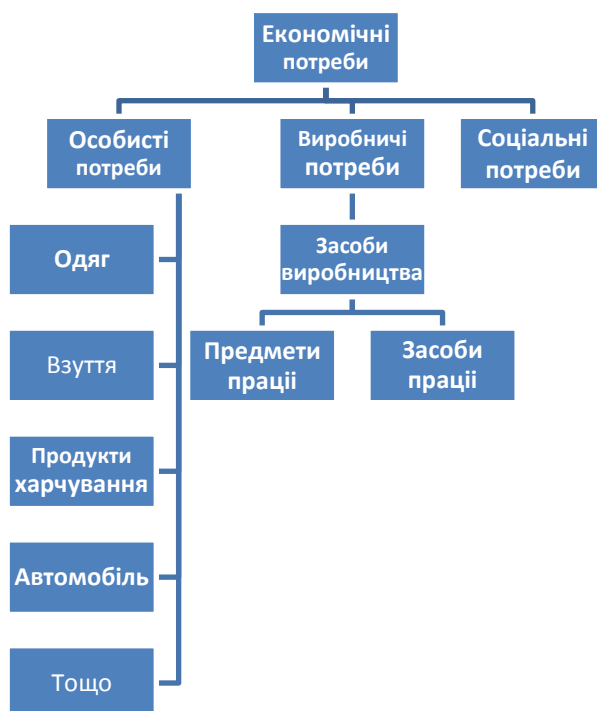
Під *соціальними потребами* розуміють все те, що допомагає людині добре жити й добре працювати. Ці потреби людина задовольняє за допомогою послуг, які надають освіта, наука, охорона здоров'я, побутове обслуговування.

Економічних потреб у людини дуже багато. Можна сказати, що вони безмежні. Для їхнього задоволення необхідні виробництво, розподіл, обмін і споживання товарів і послуг. Потреби ростуть швидше, ніж можливості економіки задовольняти їх.

Завдання 3. Дайте відповіді на питання до тексту:

1. Що таке потреби?
2. Які потреби називаються економічним благом?
3. Які потреби людина задовольняє за допомогою предметів споживання?
4. Які послуги використовує людина для задоволення своїх соціальних потреб?
5. Чому економіка не може задовольнити всі потреби людини?

Завдання 4. Прочитайте ту частину тексту, що відповідає поданій схемі. Знайдіть у цій частині тексту дієслова, які використовуються для вираження відносин цілого і його частин (класифікації).

Лінгвістичний коментар: Моделі речень для вираження класифікації.

Класифікація: розподіл на класи

Модель речення	Приклад
ділиться Що (Н. в.) поділяється на що (З. в.) підрозділяється	<i>Економічні потреби діляться на особисті, виробничі й соціальні потреби (З. в.)</i>
ділять Що (З. в.) розділяють на що (З. в.) підрозділяють	<i>Економічні потреби (З. в.) ділять на особисті, виробничі й соціальні потреби (З. в.)</i>
Що (З. в.) можна розділити на що (З. в.), що (З. в.) і що (З. в.)	<i>Економічні потреби (З. в.) можна розділити на особисті, виробничі й соціальні потреби (З. в.)</i>

Модель речення	Приклад
що прийнято розділяти на що (З. в.), що (З. в.) і що (З. в.)	<i>Економічні потреби (З. в.) прийнято розділяти на особисті, виробничі й соціальні потреби (З. в.)</i>
що (Н. в.) містить у собі що (З. в.), що (З. в.) і що (З. в.)	<i>Поняття "економічні потреби" (Н. в.) містить у собі особисті, виробничі й соціальні потреби (З. в.)</i>

Зверніть увагу!

Якщо при класифікації названа ознака, на основі якої відбувається розподіл цілого на частини (класи), то вона оформлюється за допомогою конструкцій: "за чим (Ор. в.)", "за якою ознакою (Ор. в.)", залежно від чого (Р. в.)", які входять до складу основних моделей, наприклад:

Що ділиться на що + за чим (залежно від чого?).

Потреби діляться на індивідуальні, групові і суспільні за суб'єктами (носіями) потреб.

Словосполучення, що називає ознаку класифікації, у тексті зазвичай стоїть на початку речення:

За суб'єктами (носіями) потреб усі потреби діляться на індивідуальні, групові й суспільні.

Питання до словосполучення, що називає ознаку класифікації починається зі слів: *За якою ознакою (діляться)...?* або *Залежно від чого (діляться)...?*, наприклад:

За якою ознакою потреби діляться на індивідуальні, групові й суспільні (Залежно від чого потреби діляться на індивідуальні, групові й суспільні?).

Класифікація: віднесення до класу

Модель речення	Приклад
Належать Що (Н. в.) належить до чого (Д. в.)	<i>Продукти харчування, одяг, взуття належать до предметів (Д. в.) споживання.</i>

Модель речення	Приклад
Що (З. в.) відносять до чого (Д. в.)	<i>Продукти харчування, одяг, взуття (З. в.) відносять до предметів (Д. в.) споживання.</i>
Що (Н. в.) входить до чого (до + Р. в.) до групи чого (Р. в.) до класу чого (Р. в.) до поняття чого (Р. в.)	<i>Продукти харчування, одяг, взуття (Н. в.) входять до поняття (Р. в.) "предмети споживання".</i>
Що (З. в.) становлять що й що (Н. в.) Що (З. в.) утворюють що й що (Н. в.)	<i>Продукти харчування, одяг, взуття тощо (Н. в.) становлять Предмети (З. в.) споживання.</i>

Завдання 5. *Випишіть із тексту "Потреби" речення, що виражають класифікацію. Трансформуйте їх, використовуючи інші моделі.*

Завдання 6. *Розкажіть про класифікації економічних потреб, використовуючи схему завдання 4 і записану в зошиті інформацію завдання 5.*

Завдання 7. *Складіть і запишіть 5 питань до тексту "Потреби", використайте їх в аудиторії при роботі з текстом.*

Лінгвістичний коментар: Рекомендації зі складання називного плану.

Щоб скласти називний план тексту треба:

- 1) розділити текст на значеннєві частини.
- 2) знайти в кожній його частині речення, що містить основну думку.
- 3) трансформувати це речення в назву, тобто замінити сполучення "суб'єкт + предикат" іменним сполученням, наприклад:

Людські потреби різноманітні. = Розмаїтість людських потреб.

Завдання 8. *Підготуйте переказ тексту "Потреби" на основі називного плану:*

- 1) розділіть текст "Потреби" на значеннєві частини;

2) знайдіть у кожній його частині речення, що містить основну думку цієї частини;

3) трансформуйте це речення в назву. Заповніть таблицю за моделлю:

Речення, що містить основну інформацію значеннєвої частини	Назва, складена на основі цієї інформації
1. Потреби – це те, що людині потрібно, або те, що вона хоче мати для життя й роботи.	1. Визначення поняття "потреби".
2. Економічні потреби (або економічні блага) прийнято розділяти на особисті потреби, виробничі й соціальні.	2. Види економічних потреб.
3.	3.

Завдання 9. Перекажіть текст "Потреби" з опорою на складений вами називний план.

Завдання 10. Слухайте й повторюйте. Пишіть тільки речення.

Потреби, економічні потреби, особисті й виробничі потреби. Економічні потреби діляться на особисті й виробничі.

Засоби виробництва, предмети праці, засоби праці. Засоби виробництва містять у собі засоби праці й предмети праці.

Задовольняти, задовольняти потреби, задовольняти особисті потреби. Людина задовольняє свої особисті потреби за допомогою предметів споживання.

Частина IV

Науковий текст і його конспект

Зверніть увагу! Конспект тексту – це короткий запис його змісту. При написанні конспекту (або при конспектуванні) зазвичай використовують прийоми короткого запису тексту: *трансформацію речень і скорочений запис слів*. Існують рекомендації з короткого запису тексту (див. Додаток А).

Завдання 1. Прочитайте й намагайтеся зрозуміти рекомендації із трансформації речень при конспектуванні (див. Додаток А).

Завдання 2. Запишіть наступні речення, використовуючи рекомендації із трансформації.

1. Ціною називається вартість товару, виражена в грошах, інакше кажучи, це гроші, які людина повинна заплатити при покупці товару.
2. До засобів праці належать насамперед знаряддя праці, наприклад: різні прилади, машини, устаткування, інструменти.
3. Потреб у кожної людини дуже багато, вони безмежні.
4. Предмети праці – це те, що становить матеріальну основу праці, наприклад: природні ресурси, сировина.
5. Сукупність предметів споживання, засобів виробництва й послуг називається економічними благами, або економічними товарами. Економічні товари, або блага служать для задоволення особистих, виробничих і соціальних потреб.
6. До фінансового капіталу відносять кошти, які потрібні для покупки виробничого капіталу.

Зверніть увагу! Щоб скласти конспект тексту, треба спочатку прочитати цей текст і добре зрозуміти його зміст.

Завдання 3. Підготуйтеся до читання тексту.

1. Намагайтеся зрозуміти значення економічних термінів без словника:

ресурси – запаси (від дієсл. *запасати*);

природні ресурси – всі види землі, запаси надр, вода;

обмежений – який має межу; недостатньо, мало; наприклад: *Природні ресурси обмежені, тобто на Землі недостатньо багато їх;*
засоби виробництва – знаряддя праці (будинку, машини, інструменти та ін.) і предмети праці (сировина, матеріали);
витрати – витрати (від дієсл. *витрачати/ витратити*), витрати (від дієсл. *витрачати*);
дохід – гроші або інші товари, які одержують від продажу товарів;
прибуток – дохід мінус витрати;
капітал (від лат. *capitalis* – головний) – усе, що може приносити дохід;
ресурси, які створені людьми для виробництва товарів і послуг, наприклад, *засоби виробництва, гроші тощо;*
інвестувати – давати, вкладати;
інвестиційний – вкладений у що-небудь (*інвестиційний капітал*);
інвестиція – те, що дають (робити/зробити інвестицію в що (Зн. в.);
інвестор – той, хто дає;
підприємництво – бізнес; здатність добре працювати й отримувати прибуток;
ефективність – здатність при мінімальних витратах робити максимум гарних товарів.

2. Прочитайте речення й скажіть, від яких слів утворені виділені іменники:

1. *Здібності* до підприємництва є не у всіх людей.

2. За всі ресурси треба платити. *Плата* за використання обмежених ресурсів називається витратами виробництва.

3. Дохід *власника* капіталу називається відсотком на капітал. Дохід *підприємця* називається рентою.

4. *Праця* поєднує фізичні й розумові ресурси людей, які виробляють економічні товари.

3. Прочитайте речення й скажіть: а) від якого слова утворені виділені слова кожної із груп; б) чи однакові вони за значенням в українській мові (зробіть переклад цих слів своєю рідною мовою):

1. Дохід власника праці називається заробітною *платою* (або зарплатою). *Оплата* праці працівників – це частина *плати* за використання обмежених ресурсів.

2. *Виробничий* капітал – це всі засоби *виробництва*, які потрібні для виробництва економічних товарів. Економіка країни поєднує

виробничі й невиробничі галузі. *Виробник* – це той, хто *робить* товари й послуги. Оплата праці зазвичай проводиться готівкою.

Завдання 4. *Прочитайте текст і скажіть, як ще можна назвати фактори виробництва.*

Фактори виробництва

Для виробництва економічних товарів треба мати економічні (виробничі) ресурси, або фактори виробництва.

Фактори виробництва містять у собі землю, працю (або людські ресурси), капітал і здатність до підприємництва.

Земля як фактор виробництва поєднує всі природні ресурси.

Капітал становлять інвестиційні ресурси. Капітал як фактор виробництва буває виробничим і фінансовим. Виробничий капітал – це всі засоби виробництва, які потрібні для виробництва економічних товарів. Під фінансовим капіталом розуміють кошти, які потрібні для покупки виробничого капіталу.

Праця як фактор виробництва містить у собі фізичні й розумові ресурси людей, які роблять економічні товари.

Здатність до підприємництва становить здатність людей приймати рішення раціонально з'єднувати землю, працю й капітал для виробництва корисних товарів і послуг і діставати прибуток.

Усі фактори виробництва обмежені, тобто їх недостатньо багато, наприклад, здатність до підприємництва є не у всіх людей. За всі фактори виробництва тому треба платити. Плата за використання обмежених економічних ресурсів називається *витратами*, або *витратами* виробництва.

Кожен фактор виробництва завжди комусь належить. Власник фактора виробництва хоче одержати дохід від його використання. Дохід власника праці називається *заробітною платою*. Дохід власника капіталу називається *відсотком на капітал*. Дохід власника землі називається *рендою*. Дохід підприємця називається *прибутком*.

Завдання 5. *Дайте відповідь на питання за текстом.*

1. Що містять у собі фактори виробництва?
2. Яким буває капітал?
3. Що таке виробничий капітал?

4. Що називається фінансовим капіталом?
5. Що містить у собі праця як фактор виробництва?
6. Що таке здатність до підприємництва?
7. Чому здатність до підприємництва – обмежений фактор виробництва?
8. Як називається плата за фактори виробництва?
9. Що таке прибуток?
10. Що таке рента?

Лінгвістичний коментар: Моделі речення для вираження складу цілого і його частин.

Склад

1. Від цілого до частини

Модель речення	Приклад
Що (Н. в.) складається із чого (Р. в.)	<i>Капітал як фактор виробництва складається з виробничого капіталу й фінансового.</i>
Що (Н. в.) буває яким (Ор. в.) і яким (Ор. в.)	<i>Капітал як фактор виробництва буває виробничим і фінансовим.</i>
Що (Н. в.) поєднує що (З. в) і що (З. в.) або Що (Н. в.) поєднує що (З. в. мн.)	<i>Капітал як фактор виробництва поєднує виробничий капітал і фінансовий.</i>
Що (Н. в.) містить у собі що (З. в) і що (З. в.) або що (Н. в.) містить у собі що (З. в. мн.)	<i>Капітал як фактор виробництва містить у собі виробничий капітал і фінансовий.</i>

2. Від частин до цілого

Модель речення	Приклад
Що (Н. в.) і що (Н. в.) становлять що (З. в)	<i>Фізичні й розумові ресурси людей, які виробляють товари, становлять працю як фактор виробництва.</i>
Що (Н. в.) є складовою частиною чого (Р. в.)	<i>Розумові ресурси є складовою частиною праці як фактора виробництва.</i>
Що (Н. в.) входить до складу чого (Р. в.)	<i>Розумові ресурси входять до складу праці.</i>

Завдання 6. *Випишіть із тексту "Фактори виробництва" речення, що виражають склад цілого через його частини. Трансформуйте їх, використовуючи інші моделі.*

Завдання 7. *Складіть і напишіть 5 питань до тексту "Фактори виробництва", використайте їх в аудиторії при роботі з текстом.*

Лінгвістичний коментар: Рекомендації зі складання конспекту.

Щоб скласти конспект тексту, треба:

- 1) розділити текст на значеннєві частини;
- 2) знайти в кожній частині речення, які містять головну інформацію цієї частини;
- 3) зробити короткий запис цієї інформації в зошит;
- 4) у навчальних цілях при конспектуванні тексту спочатку можна скласти план тексту, а потім на його основі конспект.

Такий запис може бути надійною основою для переказу тексту.

Завдання 8. *Підготуйтеся до переказу тексту "Фактори виробництва" на основі плану (питального або називного) і конспекту:*

- 1) *розділіть текст на значеннєві частини й скажіть, скільки частин ви виділили;*
- 2) *складіть і запишіть план тексту;*

- 3) знайдіть і прочитайте в кожній значеннєвій частині тексту речення, які містять її головну інформацію;
4) заповніть таблицю за моделлю.

План тексту (питальний або називний)	Конспект, або запис основної інформації кожної частини тексту
1. Що містять у собі фактори виробництва? або Склад факторів виробництва.	1. Фактори виробництва – це: земля (природні ресурси), праця, здатність до підприємництва капітал (інвестиційні ресурси) і здатність до підприємництва. Капітал буває виробничим (всі засоби виробництва) і фінансовим (кошти).
2. Чи обмежені фактори виробництва? або Обмеженість факторів виробництва.	2.

Завдання 9. Передайте зміст тексту з опорою на план і конспект.

Зверніть увагу! Конспектування тексту припускає не тільки трансформацію речень, але й скорочений запис слів. Існують рекомендації зі скорочення слів (див. додаток А). Прочитайте й намагайтеся зрозуміти ці рекомендації.

Завдання 10. Запишіть подані словосполучення й речення, використовуючи рекомендації зі скороченого запису слів.

Ринкова економіка; на роздрібну ціну; таких властивостей, які відрізняють його; головна риса цього ринку; діяльність деяких багатогалузевих фірм. Існує тільки один покупець. Формується новий економічний напрямок.

Завдання 11. Запишіть подані словосполучення без скорочень. При утрудненні використовуйте слова для довідок.

Економ. теорія; сільськ. госп.; важ. і легк. пром-ть; нематеріальн. товар; безмежн. використ-ти; виготовл. економіч. товарів; назив-ся прибутком; природ. ресурси; треба вигот-ти максимум економіч. товарів.

Слова для довідок: сільське господарство, треба виготовляти максимум економічних товарів, економічна теорія, називається прибутком, безмежні потреби, виробництво економічних товарів, важка й легка промисловість, нематеріальний товар, природні ресурси.

Завдання 12. *Запишіть подані речення, використовуючи скорочений запис.*

1. Якщо у виробництві застосовують сучасні технології, то зменшується час виробництва.

2. Товар – це економічне благо, що виготовляють спеціально для обміну на інші товари.

3. Фінансовий капітал – це кошти, які потрібні для покупки виробничого капіталу.

4. Виробничі галузі – це, наприклад, промисловість, сільське господарство, транспорт, будівництво.

5. Економічний ріст – це економічна проблема, що стоїть перед всіма країнами.

6. Економіка стає наукою в XV столітті.

Завдання 13. *Напишіть поданий текст без скорочень.*

Товаром (Т) наз-ся річ або послуга, яка створ-ся працею і має суспільн. цінність. Речі стають Т, якщо вони виступають предметом обміну між людьми. Обмін Т-ами може прийм. будь-які форми, але в усіх вип. людина отрим. або віддає одну річ в обмін на ін.. Т. обр, кожн. Т при обміні на ін. Т здобуває мінов. вартість, тобто здатність обмін-ся на ін. корисн. речі.

Завдання 14. *Підготуйтеся до конспектування тексту:*

1) *Назвіть дієслова, від яких утворені подані іменники:*

обмін –

виробництво –

витрати –

продаж –

попит –

плата –

2) Назвіть прикметники, від яких утворені подані іменники

на -ість:

корисність –

цінність –

вартість –

продуктивність –

3) Відновіть словосполучення:

Витрати на (техніка, і, заробітна плата), оплата за (капітал), робити для (обмін і продаж), обмін (один товар) на (інший товар), в умовах (товарне виробництво), застосовувати (нова техніка й технології), залежати від (продуктивність праці).

Завдання 16. Прочитайте текст і скажіть, яка назва більше відповідає змісту даного тексту.

Товар

або

Вартість і собівартість товару

Товар – це економічне благо, що виробляють спеціально для обміну на інші товари або для продажу за гроші.

Товар є результатом праці людини. Так, риба, що плаває в річці, не є товаром. Вона стане товаром тільки тоді, коли її виловлять, тобто зроблять трудові витрати.

Кількість праці, яку треба затратити для виробництва товару називається *вартістю* товару. До вартості товару входять:

а) витрати на сировину;

б) витрати на техніку, або плата за капітал, що використовується у виробництві, тобто витрати на амортизацію (або витрати);

в) витрати на заробітну плату працівникам.

Грошове вираження всіх витрат на виробництво й продаж товару називається *собівартістю* цього товару.

Кожен товар має *мінову* й *споживчу вартість*.

Під міноюю вартістю розуміють здатність одного товару обмінюватися на інший товар у певних співвідношеннях. Обмін одного товару на інший називається натуральним обміном, або бартером.

Споживчою вартістю називається здатність товару задовольняти потреби людей. Споживча вартість – це корисність, або цінність товару. В умовах товарного виробництва споживча вартість визначається величиною попиту. Чим вище попит на даний товар, тим вище його споживча вартість.

Величина вартості товару залежить від продуктивності праці. Продуктивність праці – це кількість товару, що виробляється за певний час, наприклад: за 1 годину, за 1 місяць, за 1 рік. Чим більше часу й витрат треба для виробництва товару, тим більше буде вартість цього товару.

Якщо у виробництві раціонально використовують фактори виробництва, наприклад: застосовують нову сучасну техніку й технології, зменшують час виробництва товару, – то продуктивність праці росте (збільшується), а вартість і собівартість товару падають (зменшуються).

Завдання 17. *Відповідайте на питання за текстом:*

1. Що таке товар?
2. Яка річ є товаром?
3. Що таке вартість товару?
4. Що містить у собі вартість товару?
5. Які види вартості є у товару?
6. Що таке бартер?
7. Чим визначається споживча вартість?
8. Як залежить споживча вартість від величини попиту?
9. Що називається продуктивністю праці?
10. Як залежить величина вартості товару від продуктивності праці?

Завдання 18. *Випишіть із тексту "Товар" визначення нових наукових понять або термінів. Трансформуйте їх, використайте різні моделі речень.*

Завдання 19. Складіть і напишіть 5 питань, зі словами: "Що таке...? Як називається...? Як називають...? Що розуміють під...? (Використайте текст "Товар").

Лінгвістичний коментар: Моделі речень для вираження залежності й зв'язку між предметами, процесами і явищами.

Модель речення	Приклад
Що (Н. в.) залежить від чого (Р. в.)	Споживання залежить від доходу.
Що (Н. в.) визначає що (З. в.)	Дохід визначає споживання.
Що (Н. в.) визначається чим (Ор. в.)	Споживання визначається доходом.
Чим....., тим .... Запам'ятайте! У цій моделі речення часто предикат – це порівняльний ступінь прикметника	Чим вище дохід, тим більше споживання.
Якщо / коли..., те ...	Якщо підвищується дохід, то збільшується й споживання.

При вираженні залежності зазвичай вказують зміни, які при цьому відбуваються. Щоб описати зміни, необхідно знати наступні дієслова:

збільшуватися – збільшитися	зменшуватися – зменшитися
рости – вирости	падати – упасти
підвищуватися – підвищитися	знижуватися – понизитися
підніматися – піднятися	скорочуватися – скоротитися

Завдання 20. Випишіть із тексту "Товар" речення, що виражають залежність і зміну процесів й явищ. Трансформуйте їх, використовуючи інші моделі.

Зверніть увагу, як формулюється питання до виділених слів у реченні, що виражають залежність і зміну:

1. Споживання залежить від доходу.

Від чого залежить споживання?

2. Споживання визначається **доходом**.

Чим визначається споживання?

3. Чим вище дохід, тим більше *споживання*.

Як залежить споживання від доходу?

4. Чим вище дохід, тим більше споживання.

Як залежить дохід від споживання?

5. *Якщо підвищується дохід, то збільшується споживання.*

За якої умови збільшується споживання?

Завдання 21. *Складіть і напишіть 5 питань зі словами: "Від чого залежить...? Чим визначається... ? Як залежить... ? за якої умови..?" (Використайте текст "Товар").*

Завдання 22. *Підготуйтеся до переказу тексту "Товар" на основі плану (питального або називного) і конспекту:*

1) *розділіть текст на значеннєві частини й скажіть, скільки частин ви виділили;*

2) *складіть і запишіть план тексту;*

3) *знайдіть і прочитайте в кожній значеннєвій частині тексту речення, які містять її головну інформацію;*

4) *заповніть таблицю за моделлю, використовуйте прийоми короткого запису тексту.*

<i>План тексту (питальний або називний)</i>	<i>Конспект тексту</i>
1.	1.
2.	2.

Завдання 23. *Передайте зміст тексту з опорою на план і конспект.*

Додатки

Додаток А

Рекомендації з короткого запису тексту при конспектуванні

1. Рекомендації із трансформації речень

Трансформувати речення рекомендується в такий спосіб:

1. Замінити дієслівні моделі речень іменниковими, які мають називний відмінок, наприклад:

До галузей промисловості належать важка й легка галузі промисловості.	Галузі промисловості – це важка й легка галузі промисловості
---	--

2. Прибирати слова, які не несуть важливу інформацію, типу: *наприклад, прикладом є, інакше кажучи, сюди належать тощо*, наприклад:

Роздрібна ціна – це продаж або покупка невеликої кількості товару, наприклад: 1 кілограм, 1 пачка, 5 штук	Роздрібна ціна – це продаж невеликої кількості товару (1 кілограм, 1 пачка, 5 штук)
---	---

3. Прибирати слова, що повторюють сказане, наприклад:

Усі фактори виробництва, або економічні ресурси обмежені, тобто їх недостатньо багато	Усі фактори виробництва обмежені
---	----------------------------------

4. З'єднувати 2 або кілька речень в одне, наприклад:

Усі фактори виробництва, або економічні ресурси обмежені, їх недостатньо багато. За всі ресурси треба платити.	Усі фактори виробництва обмежені, і за них треба платити.
--	---

2. Рекомендації зі скороченого запису слів

1. Скорочувати слова можна тільки в тому випадку, якщо скорочення не спотворює змісту окремого слова й речення в цілому. Звичайно скорочують двома способами:

а) скорочують кінець слова (суфікс і закінчення), наприклад:
сучасна техніка = сучасн. техніка;
мінова й споживча вартість = мінов. і спожив. вартість;

б) пропускають кілька букв у середині слова й вставляють замість них дефіс, наприклад:
продуктивність праці = продукт-ть праці;
кількість товару = кіл-сть товару;
вартість зменшується = вартість зменш-ся.

2. Скорочувати потрібно на приголосній букві. Не повинно бути скорочень на голосну, м'який і твердий знаки:

Слово без скорочень	Неправильно скорочено	Правильно скорочено
<i>Мінова (вартість) котрий виробництво</i>	<i>Міно_ (вартість) ко_ виробни.</i>	<i>Мінов.(вартість) котр. виробниц.</i>

3. Складні слова скорочуються по-різному: а) якщо складне слово пишеться разом, то перша його частина пишеться без змін, а друга скорочується, наприклад: *собівартість = собіварт.;* *макроекономіка = макроек-ка, макроеконом;*

б) якщо складне слово пишеться через дефіс, то скорочується кожна його частина, наприклад: *командно-адміністративний (тип економіки) = команд.-адмінстр.;* *військово-промисловий (комплекс) = військ.-пром. (комплекс).*

4. При скороченні можна використати міжнародні наукові символи й знаки, наприклад:

- > - більше, збільшується;
- < - менше, зменшується;
- = - дорівнює, однаково, відповідає;
- + - і ще;
- t - час;

% - відсоток;

V - обсяг.

5. В українській мові є загальноживані скорочення:

а) слова й словосполучення, які часто повторюються в книжковому тексті:

<i>та ін. – та інше ;</i>	<i>е. – ера;</i>
<i>мал. – малюнок;</i>	<i>до н.е. – до</i>
<i>на мал. – на</i>	<i>нової ери;</i>
<i>малюнку;</i>	<i>с. – століття;</i>
<i>м – метр;</i>	<i>тис. – тисяча;</i>
<i>км – кілометр;</i>	<i>млн – мільйон;</i>
<i>мм – міліметр;</i>	<i>млрд. – мільярд;</i>
<i>сек – секунда;</i>	<i>руб. – рубль;</i>
<i>хв – хвилина;</i>	<i>коп. – копійка;</i>
<i>г – година</i>	<i>г – грам;</i>
<i>т – тонна;</i>	<i>кг – кілограм;</i>
<i>л – літр.</i>	

б) слова й словосполучення, які часто вживаються в українській тексті:

кожн. – кожний; у кожн. – у кожного (у кожної);

м. б. – може бути;

п. б. – повинно бути;

т. сп. – у такий спосіб;

пор. – порівняєте;

напр. – наприклад;

як прав. – як правило;

х-р – характер;

у ц. ч. – у цей час.

6. Під час конспектування наукового тексту часто скорочують *прикметники й дієслова*, а іменники, які несуть основну інформацію, пишуться без зміни, наприклад:

Якщо застосовувати нову сучасну техніку, то продуктивність праці збільшується. = Якщо застосовувати нов. сучасн. техніку, то продукт-ість праці збільш-ся.

У прикметниках закінчення практично завжди скорочуються, а в діє-словах можуть зберігатися (зазвичай не скорочується частка "ся"):

економічних (товарів) = економ. товарів;

заробітною платою = заробіт. платою, зарплатою;

називається витратами = назив-ся витратами;

називають товаром = назив. товаром.

7. Якщо іменник часто повторюється в мові окремої науки або в поданому тексті, то його можна скорочувати навіть до однієї букви (зазвичай при такому скороченні використовується прописна буква). У такому випадку рекомендується перше скорочення записати біля нескороченого слова в дужках, а потім використовувати це скорочення без дужок, наприклад:

Текст у підручнику	Текст у конспекті
Капітал містить у собі інвестиційні ресурси. Капітал буває виробничий і фінансовий.	Капітал (<i>К</i>) міст. у собі інвестиц. ресурси. <i>К.</i> буває виробнич. і фінанс.

8. Не рекомендується скорочено записувати наукове поняття або термін, що зустрічається в тексті перший раз. При повторенні цього слова можна скорочувати його на загальних підставах:

Текст у підручнику	Текст у конспекті
Торговельні фірми займаються купівлею-продажем товарів і послуг. <u>У торговельних фірмах</u> є посередники, наприклад: брокери, дилери, дистриб'ютори.	Торговельні фірми займ.-ся купівлею-продажем товарів і послуг. У <u>торг. фірмах</u> є посередники: брокери, дилери, дистриб'ютори.

Зміст

Вступ.....	3
Частина I. Науковий текст і мовні особливості наукового мовлення	4
Частина II. Науковий текст, його назва й зміст	10
Частина III. Науковий текст і його план.....	14
1. Науковий текст і питальний план	14
2. Науковий текст і називний план	18
Частина IV. Науковий текст і його конспект	26
Додатки.....	37

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

**Збірник завдань до наукових текстів
з навчальної дисципліни
"УКРАЇНСЬКА МОВА
(за професійним спрямуванням)"
для іноземних студентів усіх напрямів підготовки
всіх форм навчання**

Самостійне електронне текстове мережеве видання

Укладач **Архипенко** Людмила Михайлівна

Відповідальний за видання *О. С. Черемська*

Редактор *О. Г. Лященко*

Коректор *О. Г. Лященко*

План 2016 р. Поз. № 265 ЕВ. Обсяг 42 с.

Видавець і виготовлювач – ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 61166, м. Харків, просп. Науки, 9-А

---

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
ДК № 4853 від 20.02.2015 р.*